

Мукачівський державний університет
Факультет туризму та готельно-ресторанного бізнесу
Кафедра туризму і географії

Дипломна робота
ОС «Магістр»

на тему: **Загальні тенденції розвитку екстремального туризму в Україні**

Виконав: студент(ка) 2 курсу, групи Тм-21
спеціальності 242 «Туризм»

Мисло І.В.

(прізвище та ініціали)

Керівник: проф., д.філос.н Шандор Ф.Ф.

(посада, прізвище та ініціали)

Рецензент: проф. д.е.н. Черничко Т.В.

(посада, прізвище та ініціали)

Мукачево – 2019 року

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКСТРЕМАЛЬНОГО ТУРИЗМУ.....	8
1.1. Поняття екстремального туризму та його види.....	8
1.2. Зарубіжний досвід розвитку екстремального туризму.....	21
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ЕКСТРЕМАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	32
2.1. Регіональні відмінності розвитку екстремальних видів туризму в Україні.....	32
2.2. Сучасні форми екстремального туризму в Закарпатській області.....	40
2.3. Популярні тури екстремального туризму в Закарпатті.....	51
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКСТРЕМАЛЬНИХ ВИДІВ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	61
3.1. Проблеми розвитку екстремального туризму в Україні та шляхи їх вирішення.....	61
3.2. Перспективи розвитку екстремального туризму в Закарпатті.....	70
ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	86
ДОДАТКИ.....	94

ВСТУП

Актуальність теми. Сьогодні туризм становить важливу складову в галузі світової економіки. За даними Міжнародної туристичної організації частка туризму в світовому ВВП становить близько 9 % та близько 30 % в світовому експорті послуг та 6 % від обсягів світової торгівлі. В галузі туризму працює понад 235 млн. осіб, або кожний 12 працівник. Якщо в 2016 році послугами туристичної галузі скористалося близько 983 млн. іноземних туристів, то в 2018 році їх кількість досягла 1 млрд. осіб. На початок 2019 року товарообіг світового туризму досягнув понад 1,2 трильйонів дол. США .

У теперішній час туризм є найбільш перспективною та однією з провідних галузей світової економіки. Просування бізнесу в сфері туризму здатне гарантувати істотний внесок в економіку країни, у створення нових робочих місць, поповнення державного бюджету за допомогою сплати податків та завдяки відвідуванням України іноземними туристами. Загалом економіка в сфері туристичного бізнесу являє собою комплекс соціальних взаємин, що з'являються в процесі здійснення туристичної діяльності, тобто при виробництві, розподілі, обміні й споживанні туристичного продукту, що базується на економічній теорії .

Україна володіє потужним ресурсним потенціалом, що створює необхідні передумови для розвитку в'їзного та внутрішнього туризму, ефективного функціонування всього туристичного сектору національної економіки. Це, зокрема: вигідне географічне положення, сприятливі кліматичні умови, різноманіття рельєфу, наявність природних лікувально-оздоровчих ресурсів та потужної санаторно-курортної бази, протяжне морське узбережжя, унікальне територіальне поєднання практично у всіх регіонах природних та історико-культурних ресурсів, неповторність української кухні та гостинність громадян, а також відкритість країни. На державному обліку в Україні перебуває понад 150 тис. історико-культурних

пам'яток, значна частина яких має міжнародне значення. Україна посідає одне з провідних місць в Європі щодо забезпечення курортними лікувальними ресурсами .

Разом із тим, за підрахунками фахівців, частка туризму у ВВП України складає менше 2 %, тоді як у розвинених країнах цей показник коливається від 5 до 8 %, а у деяких сягає 50 %. Це свідчить про недостатнє використання туристичного потенціалу країни та цілий ряд негативних чинників, які гальмують розвиток туристичної індустрії.

Найбільш негативну роль у зменшенні туристичних потоків в останні роки в Україні відіграли анексія Криму, військовий конфлікт на Сході країни та фінансово-економічна криза, що суттєво знизила доходи українських громадян та їх платоспроможність. Ці чинники вплинули і на географічну переорієнтацію внутрішніх туристичних потоків. Так, після анексії Криму значна частина внутрішніх туристів спрямувала свої подорожі до Карпатського регіону та на узбережжя Чорного і Азовського морів – у Одеську, Херсонську, Миколаївську та Запорізьку області .

Проблеми розвитку туризму вже кілька десятиліть перебувають у центрі уваги науковців. Найбільший інтерес у цьому зв'язку становлять праці таких вітчизняних і зарубіжних науковців, як Л. Агафонова, В. Азар, В. Безносок, М. Біржаков, М. Волошин, І. Зорін, В. Євдокименко, В. Квартальнов, В. Кифяк, О. Король, М. Крачило, О. Любіцева, М. Мальська, В. Мацола, Г. Папірян, В. Сенін, Т. Сокол, В. Федорченко, А. Чудновський, І. Школа та ін. Аналіз цих досліджень свідчить, що в них розглядаються різні аспекти розвитку вітчизняного туризму, але проблемам екстремального туризму приділено недостатньо, на наш погляд, уваги.

Недостатня увага до розвитку екстремального туризму особливо дивує у зв'язку з тим, що цей різновид туризму користується неабияким попитом за рубежом, оскільки для свого розвитку він не потребує значних фінансових вливань та дає змогу з року в рік збільшувати пакети турів, що пропонують туристичні фірми своїм клієнтам.

За деякими оцінками, зазначає О. Бобловський, на частку цього сегмента припадає понад 10 % туристського ринку в світі, а темпи зростання екстремальних поїздок перевищують середні темпи зростання туризму в цілому. До екстремального туризму долучаються люди різного віку і професій, що мають різне сімейне та суспільне становище, істотно відрізняються рівнем культури й фізичного розвитку. Феномен екстремального туризму пояснюється зміною моралі та смаків. Сучасна людина, що звикла до стабільного способу життя та технічного прогресу, відчуває потреби в адреналіновому сплеску. Екстремальний туризм є одним із способів легального задоволення цієї потреби, чим завойовує все більшу популярність серед жителів сучасного світу.

Певний внесок у дослідження екстремального туризму в Україні та світі зробили науковці О. Бабкін, Ю. Грабовський, А. Глебова, В. Гуляєв, Ю. Дмитрієвський, В. Ільницький, М. Козяр, О. Кравченко, Я. Нарута, Х. Роглев, З. Філіпов, Ф. Шандор та ін.

Зокрема, у статті А. Глебової «Сучасний стан та перспективи розвитку екстремального туризму в Україні та світі» досліджується сутність поняття «екстремальний туризм», констатовано, що на сучасному етапі екстремальний туризм розвивається активно у різних країнах світу. За місцем проведення було виокремити 5 основних видів екстремального туризму: водний, повітряний, гірський, наземний, екзотичний.

Розвідка Д. Мангушева «Перспективи розвитку екстремального туризму в Україні» присвячена дослідженню сучасного стану та подальших перспектив розвитку екстремального туризму в Україні. У праці проаналізовано, які саме види екстремального туризму користуються популярністю на території України та розглянуто територіальне розповсюдження найбільш перспективних видів туристичних послуг в Україні.

В. Притков у статті «Екстремальний туризм в Україні: сучасний стан та перспектива розвитку» розглядає екстремальний туризм у нашій країні,

здійснивши класифікацію цього виду туризму, проаналізувавши сучасний стан та перспективи його розвитку.

Різні аспекти екстремального туризму досліджують у своїх працях В. Абрамов «Перспективи розвитку екстремального туризму» , Н. Габчак «Гірський рельєф Закарпаття як складова розвитку екстремального туризму», Ю. Грицак «Основні види екстремального спортивного туризму», О. Машкова «Види екстремального туризму», І. Свіда «Сучасні форми екстремального туризму в Закарпатській області» , С. Фокін «Туризмологічні аспекти спортивного туризму», В. Щербаков «Сучасні форми екстремального туризму» та інші науковці.

Проте, вважаємо, досліджень екстремального туризму не вистачає, тим більше, що останнім часом екстремальні види туризму набувають нових форм і змісту.

Метою дипломної роботи є висвітлення основних тенденцій розвитку екстремального туризму в Україні.

Досягнення поставленої мети дослідження передбачає виконання таких **завдань**:

1. розкрити поняття екстремального туризму та його видів;
2. дослідити зарубіжний досвід розвитку екстремального туризму;
3. проаналізувати регіональні відмінності розвитку екстремальних видів туризму в Україні;
4. виявити сучасні форми екстремального туризму в Закарпатській області;
5. висвітлити найбільш популярні тури екстремального туризму в Закарпатті;
6. охарактеризувати проблеми розвитку екстремального туризму в Україні та шляхи їх вирішення;
7. окреслити перспективи розвитку екстремального туризму в Закарпатті.

Об'єкт дослідження – екстремальний туризм в Україні.

Предмет дослідження – вітчизняний досвід розвитку та перспектив екстремального туризму.

Методи дослідження – загальнонаукові методи аналізу та синтезу, дедукції та індукції, метод порівняння з метою виявлення відмінностей між існуючими категоріями; метод теоретичного узагальнення для обґрунтування наукових висновків щодо проблемних питань дослідження; метод комплексної оцінки наявних ресурсів для розвитку екстремального туризму.

Теоретико-методологічною базою роботи стали дослідження таких вітчизняних і зарубіжних науковців, як В. Абрамов, О. Бабкін, О. Банах, В. Биркович, М. Білуха, О. Бордун, Н. Габчак, А. Глебова, Ю. Грицак, І. Заседка, В. Кифяк, М. Кляп, О. Коваль, Ф. Котлер, А. Коцюба, М. Мальська, Д. Мангушев, О. Машкова, О. Москаленко, Я. Нарута, Я. Орленко, Д. Очеретін, С. Поп, В. Притков, О. Савіцька, І. Свида, Т. Ткаченко, В. Фаринюк, С. Фокін, Ф. Шандор, В. Щербаков, Ю. Щур, В. Явкін та ін.

Теоретичне значення дослідження зумовлюється необхідністю з'ясувати відмінності між екстремальним та іншими різновидами туризму, окреслити новітні тенденції розвитку світового екстремального туризму та можливості їх упровадження в Україні.

Практичне значення праці вбачається в можливості використання результатів дослідження при поглибленому вивченні особливостей екстремального туризму.

Структурно дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, чотирьох таблиць, висновків, списку використаних джерел і трьох додатків.

ВИСНОВКИ

Дослідивши основні тенденції розвитку екстремального туризму в Україні, ми виконали поставлені в роботі завдання.

1. Розкрили поняття екстремального туризму та його видів, з'ясувавши, що екстремальний туризм – це особливий варіант активного туризму, коли подорож здійснюється на межі безпеки життя і здоров'ю туриста або в ускладнених маршрутних умовах надвисокої категорії складності, або в екстремальних ландшафтно-природних чи клімато-погодних умовах довкілля. Дослідники по-різному класифікують види екстремального туризму. Втім, головним критерієм систематизації вони обирають місце проведення екстриму, згідно з яким виділяють повітряний, водний, гірський, лижний та екзотичний. До екстремальних видів туризму, крім наведених, відносять також різноманітні пригодницькі тури: подорожі, відвідування екзотичних місць, місць катастроф і людських трагедій, військових об'єктів, полювання, рибну ловлю та інші. До екзотичних видів екстремального туризму належать джайлоо-туризм, космічний туризм, туризм на Північному і Південному полюсах, туризм катастроф (стихійних лих), ядерний туризм тощо. Розрізняють також різноманітні підвиди екстремального туризму.

2. Дослідили зарубіжний досвід розвитку екстремального туризму, дійшовши висновку, що найбільший розвиток екстремальний туризм отримав у США, Канаді та Мексиці. Важливу роль у цьому процесі відіграють Карибські острови, які залучають гостей своєю екзотичністю. Важлива особливість екстремального туризму за кордоном полягає в тому, що внутрішньорегіональні поїздки, головним чином в сусідні країни, переважають над міжрегіональними. Протягом останніх років їх співвідношення у виїзному туристському потоці не змінювалося і становило 82:18. У Європі на внутрішньорегіональні туристські потоки припадає до 90 % всіх від'їздів, в Америці і Азіатсько-Тихоокеанському регіоні до 75 %. Лише в Південній Азії виїзний туризм домінують над міжрегіональними

поїздками. Найпопулярнішими місцями для екстремального туризму закордоном є: Туреччина (дайвінг, рафтингу); Єгипет (подорожі пустелею на автомобілях, конях, верблюдах); Таїланд (тури на виживання); Іспанія (дайвінг, корида); Південна Америка (унікальна екосистема джунглів, знайомство з племенами індіанців); Африка (сафарі, рафтинг, альпінізм); Індія (віндсерфінг, сплав); Південний і Північний полюси (екстремальні кліматичні умови, лижні маршрути до полюса).

3. Проаналізували регіональні відмінності розвитку екстремальних видів туризму в Україні, з'ясувавши, що останніми роками в Україні спостерігається значне зростання попиту на послуги активного та екстремального туризму. Однак слід зазначити, що такий ріст зумовлений передусім розвитком гірськолижних видів спорту. Інші такі популярні у світі напрями, як рафтинг, дайвінг, велосипедний туризм, скелелазіння, ще не отримали свого належного розвитку. Частково це зумовлено фінансовими проблемами, які особливо загострилися з 2014 року, частково – недостатнім обсягом інформування клієнтів. Понад двадцять річок у різних регіонах використовуються для рафтингу та сплавів на катамаранах, рафтах, байдарках і каяках. Для організації активного сплаву найкращими є Південний Буг, Черемош, Прут, Тиса та ін. ріки. Для альпінізму найбільш придатні Крим і Закарпаття, для скелелазіння – Житомирська, Вінницька і львівська області. Туристичне повітроплавання найбільш розвинуте в Карпатах, Києві, Львові, Асканії-Новій тощо, дельтапланеризм – у Карпатах і Криму. Найсприятливіші для розвитку спелеологічного туризму є Закарпаття, Івано-Франківська область, Львівщина, Буковина, Крим. Дедалі більшого поширення в Україні набувають військові тури.

4. Виявили сучасні форми екстремального туризму в Закарпатській області, зазначивши, що в області достатньо сприятливих умов для розвитку екстремальних видів туризму. В даний час на її території розвиваються такі різновиди екстремального туризму як: гірські лижі, сноубординг, рафтинг,

каноїнг, трекінг, альпінізм, джиппінг, кінний туризм, дельта- і парапланеризм.

5. Висвітлили найбільш популярні напрями і тури екстремального туризму в Закарпатті, зауваживши, що своєрідний рельєф Закарпаття якнайкраще сприяє розвитку в області гірськолижного туризму, який у світі перетворився на один з найпопулярніших видів активного відпочинку. «Гірськолижний бум» значною мірою позначився і в Закарпатті. Найбільш сприятливі для розвитку спелеологічного туризму в області печери у Великоберезнянському, Тячівського і Перечинському районах. Послуги з кінного туризму надаються в багатьох місцях краю. Найбільш відвідувані райони з метою альпінізму – це гори у Воловецькому, Міжгірському, Рахівському, Великоберезнянському районах. Військовий туризм поширений у Міжгірському і Воловецькому районах, дельта- та парапланеризм – у Рахівському, Перечинському, Великоберезнянському районах, рафтинг – на ріках Боржава, Латориця, Тиса та ін.

6. Охарактеризували проблеми розвитку екстремального туризму в Україні та шляхи їх вирішення. У роботі підкреслено, що на туристичному ринку України існують певні проблеми, а саме: недостатня інформаційно-рекламна діяльність всередині країни і за кордоном про екстремальні види туризму України; велика вартість обладнання, необхідного для забезпечення екстремальних видів туризму; значна зношеність матеріально-технічної бази екстремальних видів туризму; недостатній рівень кваліфікації персоналу, задіяного в туристичній сфері; вичерпання невідновлюваних природних ресурсів та руйнування туристичних зон, споруд; недостатньо розвинена інфраструктура для екстремального туризму у порівнянні з закордонними конкурентами; відсутність нормативно-правової бази та стандартів, які б забезпечували підтримку екстремального туризму в Україні. Для вирішення цих проблем на туристичному ринку України необхідно: активізувати презентаційну, рекламну позицію України всередині країни і за кордоном; посилити державну підтримку інвестиційної діяльності та залучення

інвестицій з-за кордону; організувати заходів з підвищення професійно-кваліфікаційного рівня персоналу, задіяного в сфері екстремального туризму; створити найбільш оптимальну систему використання природно-туристичних ресурсів країни; розширити туристичну інфраструктуру шляхом створення нових техногенних об'єктів; сприяти покращенню соціально-економічної ситуації з боку держави шляхом створення нормативно-правових документів та єдиних стандартів у сфері екстремального туризму.

7. Окреслили перспективи розвитку екстремального туризму в Закарпатті, зазначивши, що подальший розвиток екстремальних видів туризму області пов'язуються з активізацією гірськолижного і спелеологічного туризму, рафтингу і сплаву, альпінізму, кінного туризму, дельта- і парашанеризму, а також велосипедних і військових турів. У дослідженні підкреслено, що крім створення відповідної матеріальної бази розвитку екстремального туризму в краї, потрібно також дбати про підвищення рівня обслуговування туристів. Нами запропоновано 4-денний мілітарі-тур по Закарпаттю (у формі квест-гри), призначений насамперед для юнаків, яких очікує служба в армії. Саме тут вони зможуть випробувати себе в умовах, наближених до екстремальних.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>